

TEISINĖS NELIEČIAMYBĖS PANAIKINIMO GALIMYBĖS

Vitalija Skėruvienė

Kauno kolegija

Anotacija. Straipsnyje analizuojami įstatymai reglamentuojantys Respublikos Prezidento, Seimo narių, Ministro Pirmininko, ministrų bei teisėjų teisinę neliečiamybę. Respublikos Prezidentas turi ypatingas asmens neliečiamumo garantijas, o kaip vėliau matysime, jo imunitetas platesnis nei Seimo nario. Svarstomos teisinės neliečiamybės panaikinimo galimybės Seimo nariams, Ministrui Pirmininkui, ministrams, teisėjams. Straipsnyje pateiktas mokslinis tyrimas rengtas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011-2014 metų programą. Šios programos numatytų priemonių tikslas: „nustatyti veiksmingesnį atsakomybės už korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus įgyvendinimo mechanizmą ir užtikrinti atsakomybės neišvengiamumo principo taikymą“. Laukiama rezultato kriterijai yra tokie: atlikta analizė ir parengtas teisės akto projektas, kuriuo sumažinamos galimybės asmenims, turintiems teisinę neliečiamybę, išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Mokslinis tyrimas buvo rengtas Teisės institute stažuotės metu, tyrimui konsultacijas teikė Teisės instituto Teisės sistemos tyrimo skyriaus tyrėjas Mindaugas Lankauskas.

Raktiniai žodžiai: imunitetas, teisinė neliečiamybė, apkaltos procesas.

Įvadas

Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011-2014 metų programoje nurodoma problema, jog „asmenims, turintiems teisinę neliečiamybę, sudarytos prielaidos išvengti baudžiamosios atsakomybės“. Atsižvelgiant į ištirtų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų skaičiaus didėjimą, valstybės tarnautojų ir kitų asmenų, įtariamų (kaltinamų) padarius korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas santykį, iškeliamas uždavinys Nr. 1 - „tobulinti teisės aktus, nustatančius atsakomybę už korupcinio pobūdžio teisės pažeidimus ir reglamentuojančius jų atskleidimą ir tyrimą“.

Plačiausiu teisiniu imunitetu savo pareigų atlikimo laikotarpiu naudojasi Respublikos Prezidentas, kuris negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn. Prezidentui taip pat negali būti taikomos jokios operatyvinės veiklos priemonės. Seimo nariai, Ministras Pirmininkas ir ministrai naudojasi siauresnės apimties teisiniu imunitetu – be Seimo sutikimo jie negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, tačiau jiems gali būti taikoma administracinė atsakomybė, taip pat jie gali būti suimami, jeigu užtinkami bedarantys nusikaltimai. Seimo narių imuniteto klausimas yra pats sudėtingiausias, kadangi nepaisant to, kad tai yra svarbi Seimo nario veiklos garantija, teisiškai neliečiamybė Seimo nariai dažnai piktnaudžiauja. Seimo narių neleidžiama patraukti atsakomybėn net esant akivaizdiems nusikalstamos veiklos padarymo požymiams. Siekiant išspręsti šią problemą siūlytina svarstyti Seimo nario teisinio imuniteto siaurinimo galimybes.

Atliekant teisinės neliečiamybės reglamentavimo analizę remtasi moksline doktrina, Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos Seimo statutu, kitais teisės aktais, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija, teismų praktika. Lietuvos teisės mokslinėje literatūroje teisinės neliečiamybės problemas plačiau nagrinėję

yra V. Sinkevičius (2010) ir A. Nevera (2006), kurių darbais ir buvo remiamasi atliekant tyrimą. Tyrimas suskirstytas į atskiras temines dalis, atsižvelgiant į subjektus (Respublikos Prezidentą, Seimo narius, Ministrą Pirmininką ministrus, teisėjus), kuriems yra taikomas imunitetas.

Tyrimo tikslas esamo teisinio reguliavimo analizė ir teisinių instrumentų, kurie sumažintų galimybes teisinę neliečiamybę turintiems asmenims išvengti baudžiamosios atsakomybės, paieška.

Tyrimo dalykas yra teisinės neliečiamybės institutas bei su tuo susijusios teorinės bei praktinės problemos. Siekiant šių tikslų, darbe sprendžiami tokie **uždaviniai** :

- išanalizuoti įstatymus, reglamentuojančius LR Prezidento, Seimo nario, Ministro Pirmininko, ministrų ir teisėjų teisinę neliečiamybę;
- ieškoti teisinių instrumentų, kurie sumažintų galimybes teisinę neliečiamybę turintiems asmenims išvengti baudžiamosios atsakomybės.

Tyrimo metodai: dokumentų analizė, kritinės analizės metodas.

Respublikos Prezidento teisinė neliečiamybė

Valstybės vadovo neliečiamumas – tai amžius skaičiuojanti tradicija. Jau nuo Romos imperijos laikų, vadovaujantis valstybės teisės pradmenimis, monarchai ar kiti šalies vadovai negalėjo būti baudžiami už nusikalstamą veiką (*lot. Princeps legibus solutus est*), nes šie asmenys buvo ir įstatymų leidėjai, ir teisminės valdžios vadovai. Valstybės vadovo vidinis teisinis imunitetas įteisintas ir XIII – XIX a. pasaulio valstybių konstitucijose (Nevera, 2006).

Valstybės vadovo teisinis imunitetas buvo įtvirtintas ir 1938 m. Lietuvos Konstitucijos 73 straipsnyje, kuriame buvo nustatyta, kad „Respublikos Prezidentas neatsako už savo galios veiksmus. Už kitus veiksmus Respublikos Prezidentas negali būti

šaukiamas atsakyti, ligi vadovauja Valstybei.“ Atkreiptinas dėmesys, kad imunitetas nebuvo absoliutus, o ribotas ir galiojo tik Prezidento pareigų ėjimo laikotarpiu.

Pagal 1992 metų Konstitucijos 77 straipsnį Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, jis atstovauja Lietuvos valstybei ir daro visa, kas jam skirta Konstitucijos ir įstatymų. Valstybės vadovo statusą Konstitucijoje nustatytam laikui įgyja tik vienas asmuo, t. y. Respublikos Prezidentas, kurį išrenka Lietuvos Respublikos piliečiai. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, teisinis statusas yra individualus, besiskiriantis nuo visų kitų piliečių teisinio statuso.

Respublikos Prezidento teisinės neliečiamybės pagrindai apibrėžti Konstitucijos 86 str. 1 d., kurioje nustatyta: „Respublikos Prezidento asmuo neliečiamas: kol eina savo pareigas, jis negali būti sumintas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn“. Šia Konstitucijos nuostata yra įtvirtintas Respublikos Prezidento imunitetas, kuris apibūdinamas kaip asmens neliečiamybės papildomos garantijos, reikalingos ir būtinos to asmens pareigoms tinkamai atlikti. Respublikos Prezidento, kaip valstybės vadovo, įgyvendinančio jam Konstitucijos ir įstatymų skirtas pareigas, imunitetas turi užtikrinti Respublikos Prezidentui nekludomai vykdyti Konstitucijoje nustatytas funkcijas, kad būtų užkirstas kelias galimam vykdomosios valdžios pareigūnų neigiamam poveikiui Respublikos Prezidentui (LR Konstitucinio Teismo nutarimas, 2000 m.). Konstatuotina, jog pareigų vykdymo laikotarpiu Respublikos Prezidento *imunitetas yra itin platus* (apima ne tik baudžiamąją, bet ir administracinę atsakomybę, suėmimo negalimumą), o jo teisė į asmens neliečiamybę gali būti ribojama tik po to, kai jis baigia eiti savo pareigas. Kita vertus, imunitetas yra ribotas laiko: jis pradėdamas taikyti, kai Respublikos Prezidentas pradeda eiti savo pareigas, o baigiamas jų netekus. Tiesa, *kandidato* į Respublikos Prezidentus neliečiamybė nustatyta Prezidento rinkimų įstatymo 43 straipsnyje, kandidatas į Respublikos Prezidentus rinkimų agitacijos kampanijos metu, taip pat iki Respublikos Prezidento priesaikos negali būti be Vyriausiosios rinkimų komisijos sutikimo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, jam negali būti taikomos administracinės nuobaudos teismo tvarka už veiksmus, padarytus Respublikos Prezidento rinkimų kampanijos metu.

Respublikos Prezidentas turi ypatingas asmens neliečiamumo garantijas, o kaip vėliau matysime, jo imunitetas platesnis nei Seimo nario. Prezidentinio imuniteto turinį sudaro tai, kad Respublikos Prezidentui jo pareigų vykdymo metu negali būti vykdomas baudžiamasis persekiojimas, nes jis negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, taip pat negali būti imamasi jokių priemonių (išskyrus apkaltos procesą), kuriomis būtų sudarytos są-

lygos baudžiamajam persekiojimui pradėti. Darytina išvada, kad Respublikos Prezidentui negali būti taikomos jokios operatyvinės veiklos formos, taip pat ir nusikalstamą veiką imituojantis elgesio modelis (LR Konstitucinio Teismo nutarimas, 2000).

Taigi Lietuvos Respublikos Prezidentas, kol eina šias pareigas, nėra Lietuvos Respublikos baudžiamosios jurisdikcijos objektas. Žinoma tai nereiškia, kad jis negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pasibaigus jo kadencijai ar dėl kitų priežasčių pasitraukus iš posto, jei tam netrukdo baudžiamojų įstatymų taikymo senatis (Piesliakas, 2008). Pabrėžtina, jog Konstitucijos 74 straipsnyje yra numatyta Respublikos Prezidento konstitucinė atsakomybė: paaikšėjus, kad jis *šturkščiai pažeidė Konstituciją, sulaužė priesaiką ar padarė nusikaltimą*, Seimas 3/5 visų narių balsų dauguma gali pašalinti jį iš užimamų pareigų. Tai atliekama apkaltos proceso tvarka, kurią nustato Seimo statutai.

Šio proceso pavyzdžiu galėtų būti LR Prezidento Rolando Pakso atvejis, kai Seimas, vadovaudamasis Seimo statute nustatyta tvarka kreipėsi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą, prašydamas išvados dėl konkrečių Prezidento veiksmų prieštaravimo Konstitucijai.

Konstitucinio Teismo 2004 m. išvadoje buvo atskleista apkaltos proceso konstitucinė samprata. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad pagal Konstituciją Konstitucinis Teismas teikia išvadą, ar Respublikos Prezidentas šturkščiai pažeidė Konstituciją, o Seimas sprendžia, ar už tai pašalinti Respublikos Prezidentą iš pareigų. Vadinas, kad Seimas negali spręsti Respublikos Prezidento pašalinimo iš pareigų už šturkštų Konstitucijos pažeidimą klausimo, kol negavo Konstitucinio Teismo išvados, kad Respublikos Prezidentas šturkščiai pažeidė Konstituciją.

Pažymėtina, jog konstitucine nuostata, kad tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus spręsti (teikti išvadą), ar Respublikos Prezidento konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, yra įtvirtinta garantija Respublikos Prezidentui, kad jam nebus nepagrįstai taikoma konstitucinė atsakomybė. Vadinas, jeigu Konstitucinis Teismas padaro išvadą, kad Respublikos Prezidento veiksmai neprieštarauja Konstitucijai, Seimas negali apkaltos proceso tvarka pašalinti Respublikos Prezidento iš pareigų už šturkštų Konstitucijos pažeidimą.

Konstitucinis Teismas 2004 m. pažymėjo, kad šturkštus Konstitucijos pažeidimas - tai teisės klausimas, todėl ar Konstitucija pažeista šturkščiai, gali nustatyti tik Konstitucinis Teismas. Seimas, svarstydamas, ar pašalinti Respublikos Prezidentą iš pareigų, negali paneigti, pakeisti ar kvestionuoti Konstitucinio Teismo išvados, kad Respublikos Prezidentas šturkščiai pažeidė Konstituciją. Seimas sprendžia tik tai, ar už Konstitucinio Teismo jau nustatytą šturkštų Konstitucijos pažeidimą pašalinti Respublikos Prezidentą iš pareigų. V. Sikevičiaus

(2010) teigimu, Respublikos Prezidento pašalinimas iš pareigų yra vienas iš Konstitucijoje įtvirtinto valstybės valdžių padalijimo principo, „stabdžių ir atsvarų“ sistemos elementų.

Konstitucinė nuostata, kad tik Konstitucinis Teismas turi įgaliojimus spręsti (teikti išvadą), ar Respublikos Prezidento konkretūs veiksmai prieštarauja Konstitucijai, Konstitucijoje yra įtvirtinta garantija Respublikos Prezidentui, kad jam nebus nepagrįstai taikoma konstitucinė atsakomybė.

Konstatuotina, kad Respublikos Prezidento neliečiamybę įtvirtinančios Konstitucijos normos atitinka Lietuvos teisinę tradiciją, o platus Prezidento teisinis imunitetas pagrindžiamas jo užimamų pareigų svarba. Pabrėžtina ir tai, kad Prezidentui piktnaudžiaujant teisiniu imunitetu (tokia situacija galima, kai Prezidentas turi valdančiosios daugumos palaikymą), rinkėjai gali taikyti politinę atsakomybę, neperrinkdami kitai kadencijai. Tiesa, yra ir kitokių nuomonių, pavyzdžiui, V. Bacevičius (2008), analizuodamas apkaltos institutą ir konstitucinės atsakomybės probleminius aspektus teigia, kad būtų tikslinga pertvarkyti Konstitucijos 86 straipsnio nuostatas numatant, jog Seimas turi teisę duoti sutikimą patraukti baudžiamojon atsakomybėn valstybės vadovą arba tikslinti, jog jam apkalta galima tik dėl šurkštaus pažeidimo. Pažymėtina, kad siūlymas leisti Seimo sutikimu patraukti Respublikos Prezidentą baudžiamojon atsakomybėn silpnina jo nepriklausomumą ir daro jį priklausomą nuo Seimo valdančiosios daugumos. Manytina, jog šiuo metu egzistuojanti tvarka, kai Prezidentas gali būti pašalinamas apkaltos proceso tvarka yra tinkamai subalansuota ir adekvati. Siūlymas Konstitucijos 86 straipsnyje įtvirtinti tai, jog apkalta galima tik dėl šurkštaus pažeidimo, yra perteklinis, kadangi tokia nuostata jau yra įtvirtinta Konstitucijos 74 straipsnyje.

Seimo nario, Ministro Pirmininko ir ministrų teisinė neliečiamybė

Seimo nario imunitetas taip pat nėra naujas ir svetimas Lietuvos teisės tradicijai dalykas, šis institutas į Lietuvos teisinę sistemą buvo įdiegtas dar tarpukariu. Jau 1920 m. birželio 10 d. Laikinoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje (17 str.) buvo nustatyta, kad Steigiamojo Seimo nario asmuo neliečiamas. Tikslinant šią pagrindinę teisinę poziciją, buvo pabrėžiama, kad Steigiamojo Seimo narį „suimti, iškrėsti jo butą ar daiktus ir peržiūrėti korespondenciją“ galima tik Steigiamajam Seimui sutikus. Steigiamojo Seimo statute papildomai buvo nustatyta, kad Steigiamojo Seimo narį suimti arba „iškratyti“ galima tik Steigiamojo Seimo visų narių 2/3 balsų dauguma (Žilys, 2004). Steigiamojo Seimo 1922 m. rugpjūčio 1 d. priimtoje Lietuvos Valstybės Konstitucijos 38 straipsnio 1 dalyje buvo nustatyta, kad „atstovo asmuo neliečiamas“,

kad „atstovą suimti galima tikta Seimui sutikus, išskyrus tuos atsitikimus, kai atstovas yra užtiktas nusikaltimo vietoje.“ 1938 m. Lietuvos Konstitucijos 93 straipsnyje nustatyta, kad „Seimo Narys už savo kalbas, pasakytas Seimo posėdyje, neatsako, tačiau, jeigu savo kalba nusikalsta Valstybės saugumui, gali būti šaukiamas atsakyti bendrąją tvarka. Ta pat tvarka Seimo Narys atsako už įžeidimą savo kalboje, pasakytoje Seimo posėdyje“. Pagal Konstitucijos 74 straipsnį „suimti Seimo Narį sesijos metu galima tik darantį nusikaltimą arba padariusį tokį nusikaltimą, už kurį graso ne mažesnė kaip sunkių jų darbų kalėjimo bausmė; Seimo Nario suėmimo nutarimas pranešamas Seimo Pirmininkui ne vėliau kaip per dvidešimt keturias valandas po suėmimo. Kitais atvejais suimti Seimo Narį sesijos metu galima Seimo sutikimu.“

Seimo nario imunitetas yra garantuojamas ir šiuo metu galiojančioje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Vertinant Konstitucijoje įtvirtintų Seimo nario darbo Seime bei kitos parlamentinės veiklos garantijų visumą konstatuotina, kad Seimo nario – Tautos atstovo konstitucinis teisinis statusas iš esmės skiriasi nuo kitų piliečių ir kitų valstybės pareigūnų konstitucinio teisinio statuso. (LR Konstitucinio Teismo nutarimas, 2004). Konstitucijos 62 straipsnyje nustatyta, kad „ Seimo nario asmuo neliečiamas. Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė“.

V. Sinkevičius (2009), nagrinėdamas Seimo nario imuniteto sampratos aspektus pažymėjo, kad draudimas be Seimo sutikimo patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę sudaro Seimo nario imunitetą. Tiesa, atkreiptinas dėmesys, kad be imuniteto, Seimo narys naudojasi ir indemniteto teise (Birmontienė, 2002). Pagrindinis Seimo nario imuniteto ir indemniteto skirtumas yra tai, kad indemnitetas, t.y. draudimas persekioti Seimo narį už kalbas ir balsavimus yra absoliutus – Seimas neturi teisės spręsti, ar panaikinti minėtą draudimą; Seimo narys už kalbas ir balsavimus Seime negali būti traukiamas atsakomybėn, negali būti kitaip persekiojamas niekada, taigi net ir po to, kai pasibaigia Seimo nario kadencija ir asmuo jau nėra Seimo narys (Sinkevičius, 2009). Pagal Konstituciją, atitinkamos Seimo nario veiklos garantijos taip pat turi būti nustatomos įstatymais ir Seimo statutu. Seimo nario imunitetas įtvirtintas ne tik Konstitucijoje, tačiau ir Seimo statuto 22 straipsnio 2 dalyje, kurioje nustatyta, kad „Seimo narys už balsavimus ar kalbas Seime, t.y. Seimo, Seimo komitetų, komisijų ir frakcijų posėdžiuose negali būti persekiojamas, tačiau už asmens įžeidimą ar šmeižtą jis gali būti traukiamas atsakomybėn bendra tvarka“. To paties, straipsnio 3 dalyje yra įtvirtinta, jog „ Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržo-

ma jo laisvė, išskyrus atvejus, kai jis užtinkamas bedarantis nusikaltimą (*in flagranti*). Šiais atvejais generalinis prokuroras apie tai nedelsdamas praneša Seimui". Ši Seimo statuto nuostata kiek patikslina Konstitucijos nuostatą, kadangi numatoma išlyga, kai imunitetas netaikomas, Seimo narį užtikus darant nusikaltimą. Pažymėtina, jog Seimo nario imunitetą įtvirtinančios nuostatos vertintinos kaip pakankamai griežtos, kadangi netgi pats Seimo narys negali savanoriškai atsisakyti imuniteto, tam vis tiek yra būtinas Seimo sutikimas. Tai pastebi ir A. Nevera (2006), kuris vertindamas baudžiamosios jurisdikcijos taikymo problemas besinaudojančių imunitetu piliečiams, buvo kritiškas, ir nurodė, kad šiuo metu daugelis Europos valstybių savo konstitucijose, o kai kurios ir baudžiamuosiuose kodeksuose, įtvirtina visišką parlamentarų neliečiamybę tik už kalbas ir pareikštas nuomones.

Beje, pabrėžtina tai, kad Seimo nario imuniteto apimtis yra *siauresnė negu Respublikos Prezidento*: esant Seimo sutikimui, Seimo narys gali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, be to, Seimo nariui be Seimo sutikimo gali būti taikoma ir *administracinė atsakomybė*. Konstitucinis Teismas 2000 m. yra pažymėjęs, kad nėra draudžiamas toks teisinis reguliavimas, kuriuo nustatyta, jog taikyti modelį ir kitas operatyvinės veiklos formas Seimo nariui gali būti leidžiama taip pat, kaip ir kitiems asmenims.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 74 straipsnyje nurodytiems asmenims (tarp jų ir Seimo nariams) dėl jų padarytų veiksmų, diskredituojančių valdžių autoritetą, siekdamas išspręsti tokių asmenų atsakomybės klausimą, Seimas taiko *apkaltą*. Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarime konstatuota, jog apkalta - viena iš pilietinės visuomenės savisaugos priemonių. Demokratinių valstybių konstitucijose apkalta traktuojama kaip ypatingas procesas, kai yra sprendžiamas pareigūno konstitucinės atsakomybės klausimas. Numatant ypatingą aukščiausių pareigūnų atleidimo iš pareigų ar jų mandato panaikinimo tvarką užtikrinama vieša demokratinė jų veiklos kontrolė, kartu jiems suteikiamos papildomos garantijos atlikti savo pareigas vadovaujantis įstatymu ir teise.

Apkaltos proceso eigą reglamentuoja Seimo statuto 23 straipsnis „Seimo nario asmens neliečiamybės atėmimas“. Šio straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad išklauius generalinio prokuroro pranešimą dėl Seimo nario patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, suėmimo ar kitokio jo laisvės suvaržymo, Seimas sudaro tyrimo komisiją dėl sutikimo Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn arba pradėti apkaltos proceso parengiamuosius veiksmus (toks sprendimas svarstomas ir priimamas tik tuo atveju, jeigu yra šio statuto 230 straipsnio 1 dalyje nurodytų subjektų siūlymas). Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11 d. nutarime konstatuota, kad „būtinybė užtikrinti asmens

procesines teises neturi priklausyti nuo to, ar Seime vykdoma bendroji, ar specialioji apkaltos procedūra. Vykdamas apkaltą Seime turi būti užtikrinta asmens, kurio konstitucinės atsakomybės klausimas sprendžiamas, teisė dalyvauti procese ir gintis. Seimas prieš priimdamas sprendimą turi išklauiyti ir kitą šalį (*audi alteram partem*)“. Seimo statuto 23 straipsnio antroje dalyje ši Konstitucinio Teismo nuostata įtvirtinta taip - „Jeigu Seimas nusprendžia sudaryti tyrimo komisiją dėl sutikimo Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę, komisija sudaroma šio statuto 71 straipsnyje nustatyta tvarka. Komisija, nagrinėdama klausimą dėl Seimo nario neliečiamybės atėmimo, privalo į komisijos posėdį pakviesti ir išklauiyti Seimo narį, kurio klausimas sprendžiamas, arba kitą jo įgaliotą Seimo narį, taip pat prokuratūros atstovą“.

Seimo nario imuniteto įgijimo pradžią analizavęs V. Sinkevičius (2009) konstatuoja, kad pagal Konstituciją anksčiau išrinktas Seimas negali spręsti, ar leisti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti, kitaip suvaržyti laisvę tokio Seimo nario, kuris yra išrinktas į naująjį Seimą. Išrinkto Seimo nario imuniteto panaikinimo klausimą prireikus galės spręsti naujai išrinktas Seimas, kuris kaip tautos atstovybė pradės funkcionuoti nuo savo pirmojo posėdžio pradžios (po to, kai išrinkti Seimo nariai prisieks).

Seimui, nusprendus pradėti apkaltos proceso parengiamuosius veiksmus, jie vykdomi Seimo statuto (227-237 str.) nustatyta tvarka. Seimui priėmus rezoliuciją dėl sutikimo Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn, suimti ar kitaip suvaržyti jo laisvę, apkaltos proceso parengiamieji veiksmai ir apkaltos procedūra Seimo nariui gali būti pradėti tik išspręsdus baudžiamosios atsakomybės klausimą, t. y. jeigu yra priimtas teismo išteisinamasis nuosprendis arba įsiteisėjęs teismo apkaltinamasis nuosprendis, arba baudžiamoji byla yra nutraukta. Tiesa, derėtų pažymėti tai, jog Seimo nariui priėmus apkaltinamąjį nuosprendį, tačiau nepavykus apkaltos procedūrai, tokia situacija atrodo ganėtinai paradoksaliai. Tai gali signalizuoti Seimo nepasitikėjimą teisėsaugos institucijomis arba elementarų nesiskaitymą su jomis dėl tam tikrų politinių interesų.

A. Nevera (2009) analizuodamas Seimo nario imuniteto nuo valstybės baudžiamosios jurisdikcijos teisinius pagrindus konstatuoja, kad Lietuvoje Seimo nariai naudojami imunitetu net ir tada, kai veikos, turinčios baudžiamąjį įstatymu aprašytos nusikalstamos veikos požymius, padarymo faktas yra akivaizdus. Pavyzdžiui, paminėtinas Seimo nario A. Butkevičiaus atvejis, jog net įsiteisėjęs teismo nuosprendis, Seimo buvo pripažintas nepakankamu pagrindu, kad apkaltos proceso tvarka būtų panaikintas Seimo nario A. Butkevičiaus mandatas. Kas lėmė tai, kad Seimo narys, nuteistas ir atliekantis

laisvės atėmimo bausmę dėl to neprarado mandato? Konstitucijos 63 straipsnyje, nurodančiame visus Seimo nario įgaliojimo pasibaigimo pagrindus, nėra žodžių „kai įsiteisėja jį apkaltinęs teismo nuosprendis“, o 1999 m. Konstitucinis Teismas išaiškino, kad nuteistasis „turi teisę dalyvauti procese kaip subjektas kuriam pateiktas kaltinimas ir gintis“. A. Butkevičiaus pateikti paaiškinimai ir lėmė apkaltos proceso rezultatus: už ją balsavo 70 Seimo narių, o reikėjo mažiausiai 85 balsų.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taip pat yra suformavęs teisinę praktiką, kaip elgtis prokurorams, kai nuteistas asmuo turi teisinę neliečiamybę. Šio teismo 2009 m. vasario 10 d. priimtame sprendime buvo nustatyta, kad A. Z. pagal rinkimų rezultatus daugiamandatėje rinkimų apygardoje išrinktas į Lietuvos Respublikos Seimą. 2008 m. lapkričio 17 d. Lietuvos Respublikos Seimo I (rudens) sesijos 2008 m. lapkričio 17–18 d. plenarinio posėdžio protokole Nr. 1(1) užfiksuota, kad A. Z. yra prisaikdintas kaip Seimo narys. Vadinasi, nuo šio momento A. Z. be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė. A. Z. patrauktas baudžiamojon atsakomybėn Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 20 d. apkaltinamuoju nuosprendžiu, kai jis dar nebuvo Seimo narys ir neturėjo teisinės neliečiamybės, tačiau bylą nagrinėjant kasacinėje instancijoje jis yra įgijęs Seimo nario asmens neliečiamybės statusą.

Prokuroro kasaciniame skunde buvo prašoma pabloginti jo teisinę padėtį – perkvalifikuoti jo padarytą veiką į baigtą papirkimą ir šiuo pagrindu padidinti jam paskirtos baudos dydį. Kolegija konstatuoja, kad, negavus Seimo sutikimo, šio klausimo sprendimas kasacinio proceso metu būtų nesuderinamas su Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Lietuvos Respublikos Seimo statuto nuostatomis dėl Seimo nario asmens neliečiamybės. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad prokuroras neprašė atidėti bylos nagrinėjimo, kol būtų gautas toks Seimo sutikimas.

Lietuvos Respublikos Seimas (2008–2011 m. laikotarpiu), išklaušęs Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro pranešimus ir vadovaudamasis Seimo statuto 23 ir 71 straipsniais, buvo sudaręs Seimo laikinąsias tyrimo komisijas dėl sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn ar kitaip suvaržyti jų laisvę šiuos Seimo narius: Roką Žilinską, Vytautą Gapšį, Viktorą Uspaskichą, Kazimierą Uoką, Petrą Gražulį, Vincą Babilį, Algimantą Kašėtą. V. Sinkevičius (2009), apžvelgdamas laikinųjų komisijų veiklą, teigia, jog tyrimo komisijos pažymyje visada turi būti ne tik išdėstoma medžiaga, kurią komisija analizavo, bet ir pateikiami argumentai, kuriais remdamasi komisija siūlo Seimui sutikti ar nesutikti, kad Seimo narys būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, būtų ki-

taip suvaržyta jo laisvė. Daugumoje tyrimo komisijų pažymos ir yra tokios, bet ne visos.

Pavyzdžiui, 2008 m. Seimo sudaryta tyrimo komisija konstatavo, kad R. Žilinsko veiksmai neturi nusikalstamos veikos požymių. Komisija pasiūlė Seimui neduoti sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Seimo narį Roką Žilinską ar kitaip suvaržyti jo laisvę, nepateikusi komisijos pažymyje jokių argumentų, tiesiog konstatavo, kad jo veiksmai neturi nusikalstamos veikos požymių. Toks teisinis Seimo nario veikos klasifikavimas gal ir paaiškėtų nagrinėjant šią bylą teismo posėdyje, tačiau Seimas, nesutikdamas, kad Seimo narys būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, būtų kitaip suvaržyta jo laisvė, atėmė galimybę tokią Seimo nario veiką kvalifikuoti teisme. Taip pat nepateikdama jokių teisinių argumentų, komisija siūlė Seimui neduoti sutikimo patraukti baudžiamojon atsakomybėn Vytautą Gapšį, konstatuodama, kad generalinio prokuroro prašymas nepagrįstas, nes „komisijos posėdžiuose pateikti duomenys leidžia taip manyti“.

Manytina, kad yra pagrindas kritiškai vertinti ir tokias Seimo nario laikinųjų tyrimo komisijų pažymas, kuriose – nors ir neatmetamos galimybės, kad Seimo narys galėjo padaryti generalinio prokuroro pranešime Seimui nurodytas nusikalstamas veikas – komisijos konstatuoja, kad Seimo narys negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn (Sinkevičius, 2009).

Šie atvejai įrodo, kad parlamentarai, įgydami specialų statusą, tuo pačiu gauna privilegiją, kuri suteikia jiems galimybę būti pranašesniems už kitus Lietuvos piliečius. A. Nevera (2006) pažymi, jog norint, kad imunitetas netaptų priedanga nusikalstamai veiklai, jis turi būti susiaurintas, o ateityje galbūt derėtų jo visiškai atsisakyti. Kita vertus, J. Žilys (2011) akcentuoja ne teisinę, bet politinę atsakomybę ir pažymi, kad yra viena ir nekintanti forma, kuria galima bausti nepatinkančius, susikompromitavusius parlamentarų – jų neišrinkimas ateinančiuose rinkimuose. Anot Konstitucinės teisės profesoriaus, tokiu ginklu, kaip apkaltos procesas reikėtų naudotis labai atsargiai, o su nedrausmingais parlamentarais kovoti galima kitais būdais. Pasaulyje egzistuoja įvairių priemonių: pavyzdžiui, vieša parlamentarų rezoliucija kolegoms, turtinės sankcijos, konstatuojami etikos pažeidimai – tai vėl galimybė jų poelgius įvertinti teisiškai. Visgi ši nuomonė vertintina kritiškai, turint omenyje tai, jog dalis parlamentarų, skirtingai nei Respublikos Prezidentas, yra renkami ne tiesiogiai, tačiau per rinkiminiuosius sąrašus. Taigi galimybės rinkėjams taikyti politinę atsakomybę jiems yra ribotos.

Siekian užtikrinti, kad Vyriausybė galėtų tinkamai vykdyti savo pareigas, numatomos tam tikros būtinios garantijos. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 100 straipsnyje yra įtvirtinta, jog Ministras Pirmininkas ir ministrai negali būti patraukti bau-

džiamojon atsakomybėn, negali būti kitaip suvaržyta jų laisvė be išankstinio Seimo sutikimo, o tarp sesijų – be išankstinio Respublikos Prezidento sutikimo. Taigi Ministro Pirmininko ir ministrų teisinės neliečiamybės apimtis yra *identiška* Seimo narių imuniteto apimčiai. A. Nevera (2006), išanalizavęs asmenų imuniteto problemas, siūlo svarstyti, ar nereikėtų jo susiaurinti, o ateityje visiškai atsisakyti ir Ministro Pirmininko ir ministrų teisinio imuniteto (Konstitucijos 100 str.). Lietuvoje teisės aktais nustatyta, kad aukštieji asmenys teisiami Apygardos teisme, bylas nagrinėjant trijų teisėjų kolegijai (LR BPK 225 str.) Jo manymu, tai gana geras saugiklis, norint apsaugoti šiuos aukštus pareigūnus nuo nepagrįstų politinio pobūdžio kaltinimų.

Pažymėtina, kad tiek Seimo nario, tiek ir Ministro Pirmininko bei ministrų teisinės neliečiamybės klausimų reglamentavimo modelis priklauso nuo to, kaip ta neliečiamybės teise yra naudojama. Jeigu konstatuojamas galimas teisėsaugos ar teismų sistemos priklausomumas nuo politinės konjunkčūros, racionalu būtų stiprinti ar bent jau nesilpninti įstatymais garantuojamo imuniteto. Kita vertus, jeigu pastebimas piktnaudžiavimas teisine neliečiamybe (ypač, kai kalbama apie asmenis, priklausančius valdančiajai daugumai), siekiant, kad tai netaptų priedanga nuo baudžiamosios atsakomybės, imunitetas galėtų būti silpninamas. Tiesa, tai padaryti gana sudėtinga, kadangi Konstitucijoje yra tiesiogiai įtvirtinta, jog yra būtinas Seimo sutikimas siekiant patraukti Seimo narį, Ministrą Pirmininką ar ministrą baudžiamojon atsakomybėn. Todėl net ir pačiam Seimo nariui sutinkant, kad jį patrauktų baudžiamojon atsakomybėn, tam vis tiek yra būtinas Seimo sutikimas. Tiesa, pastaruoju atveju Konstitucijos keitimas mūsų nuomone nėra būtinas, kadangi teleologiškai aiškinant Konstitucijos 62 straipsnio nuostatas („Seimo narys be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė“) akivaizdu, kad šios nuostatos tikslas – suteikti Seimo nariui institucinę apsaugą. Tačiau jeigu pats Seimo narys tokios apsaugos atsisako, sakykim, siekdamas apginti savo reputaciją teisme, Seimo nesutikimas jo traukti baudžiamojon atsakomybėn atrodo gana absurdiškai. Manytina, jog šią problemą galima išspręsti atitinkamomis Seimo statuto pataisomis, nekeičiant pačios Konstitucijos teksto.

Kaip jau buvo minėta, paraidinis šios Konstitucijos nuostatos aiškinimas sukuria tokią situaciją, kai Seimo narys pats be Seimo pritarimo negali atsisakyti jam suteikto teisinio imuniteto, o tai nesuderinama su šio instituto paskirtimi ir tikslais. Teleologiškai aiškinant minėtą nuostatą darytina išvada, jog galimybė Seimo nariui pačiam atsisakyti neliečiamybės neturėtų būti ribojama Seimo valia. Tiesa, nesant konkretaus Konstitucinio Teismo išaiškinimo ir vengiant galimo prieštaravimo Kons-

titucijai, esamą teisinį reguliavimą galima keisti ir koreguojant pačios Konstitucijos tekstą. Tuo tarpu, siekiant siaurinti Seimo nario imunitetą konstitucinės pataisos yra neišvengiamos. Mūsų nuomone, Seimo sutikimas patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn visgi yra pernelyg svarbi parlamentarų nepriklausomumo garantija, kad jos būtų galima atsisakyti. Šios garantijos nebuvimas gali sąlygoti „nepatogių“ parlamentarų teisminį persekiojimą, naudojantis teisėsaugos institucijomis. Dar daugiau, tai tam tikra prasme iškreipia ir valdžių padalijimo principą, kadangi parlamentarai taptų mažiau apsaugoti ir jiems būtų sunkiau vykdyti savo pareigas, nei imunitetais besinaudojantiems teisminės valdžios atstovams. Nepaisant to, pastabėtina ir tai, kad Seimas šia Konstitucijos suteikiama teise gali mai naudojasi neatsakingai (pvz. neleidžiama Seimo nario patraukti baudžiamojon atsakomybėn, net kai tyrimo komisijos neargumentuoja savo išvadų, o tiesiog konstatuoja, kad Seimo narys negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn). Atsižvelgiant į tai, svarstyti galimybė nustatyti tokį konstitucinį reguliavimą, kai nėra reikalaujama Seimo daugumos, o užtenka ir mažesnio Seimo narių skaičiaus (pavyzdžiui, 2/5), kad Seimo narį būtų galima patraukti atsakomybėn. Tokiu būdu, būtų išlaikyta ir atitinkama institucinė apsauga, tačiau sumažintos galimybės piktnaudžiauti imuniteto suteikiama apsauga.

Teisėjų teisinė neliečiamybė

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 114 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „teisėjas negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, suimtas, negali būti kitaip suvaržyta jo laisvė be Seimo, o tarp Seimo sesijų – be Respublikos Prezidento sutikimo“. Tiesa, Teismų įstatymu 1994 m. yra numatyta, kad teisėjo laisvė gali būti suvaržyta tais atvejais, kai teisėjas užtinkamas darantis nusikalstamą veiką (*in flagranti*).

Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „draudžiama įeiti į teisėjo gyvenamąsias ar tarnybines patalpas, daryti ten arba teisėjo asmeniniame ar tarnybiniame automobilyje, arba kitoje asmeninėje susisiekimo priemonėje apžiūrą, kratą ar poėmį, taip pat atlikti teisėjo asmens apžiūrą ar kratą, jam priklausančių daiktų ir dokumentų apžiūrą ar poėmį, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus“.

Pradėti operatyvinį tyrimą dėl teisėjo galimai padarytos nusikalstamos veikos gali tik operatyvinės veiklos subjekto vadovas generalinio prokuroro sutikimu, o pradėti ikiteisminį tyrimą – tik generalinis prokuroras. Teisėjo, kuris yra įtariamas arba kaltinamas nusikalstamos veikos padarymu, įgaliojimus gali sustabdyti Seimas, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidentas. Teisėjo įgaliojimai sustabdomi iki galutinio sprendimo ikiteismini-

niame tyrime arba sprendimo baudžiamojoje byloje įsiteisėjimo. Jei ikiteisminio tyrimo metu paaiškėja aplinkybių, dėl kurių baudžiamasis procesas negalimas, arba nesurenkama duomenų, pagrindžiančių teisėjo kaltę dėl nusikalstamos veikos padarymo, arba teismo sprendimu baudžiamojoje byloje teisėjas nepripažįstamas kaltas, teisėjo įgaliojimai atnaujinami ir jam sumokamas atlyginimas už įgaliojimų sustabdymo laiką.

Pažymėtina, kad Teismų įstatymo 47 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nuostata, pagal kurią teisėjas negali atsakyti administracine tvarka, kai atsakomybė yra susijusi su laisvės suvaržymu, yra siekiama užtikrinti Konstitucijoje įtvirtintą teisėjo nepriklausomumą vykdant teisingumą, *inter alia* įgyvendinti Konstitucijos 114 straipsnio 1 dalies nuostatą, kad valstybinės valdžios ir valdymo institucijų, Seimo narių ir kitų pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ar piliečių kišimasis į teisėjo ar teismo veiklą draudžiamas ir užtraukia įstatymo numatytą atsakomybę. Akivaizdu, kad nepagrįstas mėginimas patraukti teisėją administracinę atsakomybę tam tikromis aplinkybėmis iš tikrųjų gali reikšti, jog į jo veiklą yra kėsiamasi mėginant padaryti poveikį teisėjo sprendimams arba keršijant už jau priimtus sprendimus.

Konstitucinis Teismas (2007) pažymėjo, jog užtikrinant teisėjo nepriklausomumą vykdant teisingumą, turi būti paisoma to, kad teisėjai pagal Konstituciją neturi imuniteto nuo administracinės atsakomybės (išskyrus tuos atvejus, kai administracinė atsakomybė yra susijusi su teisėjo laisvės suvaržymu). Lietuvos Respublikos Teismų įstatymo 47 straipsnyje nustatyta, kad „teisėjas, padaręs administracinę teisės pažeidimą, už kurį numatyta laisvės nevaržanti nuobauda, traukiamas administracinę atsakomybę bendra tvarka. Apie šį teisėjo padarytą administracinę teisės pažeidimą jį užfiksavęs pareigūnas per 3 dienas praneša Teisėjų tarybai. Teisėjas, padaręs administracinę teisės pažeidimą, už kurį numatyta laisvę varžanti nuobauda, traukiamas administracinę atsakomybę gavus Seimo, o tarp Seimo sesijų – Respublikos Prezidento sutikimą. Apie šį teisėjo padarytą administracinę teisės pažeidimą jį užfiksavęs pareigūnas per 3 dienas praneša Teisėjų tarybai“.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 8 straipsnyje nustatyta, kad „Konstitucinio Teismo teisėjo asmuo neliečiamas. Konstitucinio Teismo teisėjas be Seimo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamajon atsakomybę, suimamas, negali būti kitaip suvaržoma jo laisvė, išskyrus atvejus, kai jis užtinkamas darantis nusikaltimą (*in flagranti*). Klausimas dėl sutikimo patraukti Konstitucinio Teismo teisėją baudžiamajon atsakomybę svarstomas pagal generalinio prokuroro teikimą.“

E. Kūris (2002) straipsnyje „Konstitucinė jus-

ticija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis“, konstatuoja, kad „Konstitucijoje įtvirtintas teisėjo ir teismų nepriklausomumo principas būtų deklaratyvus be konstitucinės doktrinos, postuluojančios *inter alia* teisminės valdžios visavertiškumą, jos savivaldą, draudimą mažinti teisėjų socialines garantijas, teisėjo įgaliojimų trukmės neliečiamumą.“ Analizuojant teisėjų teisinės neliečiamybės užtikrinimo svarbą pažymėtina, jog tai viena iš priemonių kovoti su neteisėtu politiniu spaudimu teismams.

Tiesa, Lietuvos mokslinėje doktrinoje yra ir siūlymų siaurinti teisėjų teisinį imunitetą. Pavyzdžiui, A. Nevera (2006) teigia, kad „Konstitucinio Teismo teisėjams taip pat neturėtų galioti esamos apimties Konstitucijos 104 straipsnyje įtvirtinta neliečiamybės teisė. Sutikimą dėl jų suėmimo bei patraukimo baudžiamajon atsakomybę turėtų duoti Seimas, išskyrus atvejus, kai teisėjas sulaikomas veikos, turinčios baudžiamajame įstatyme aprašytos nusikalstamos veikos požymius, padarymo vietoje. Visiška imuniteto nuo valstybės baudžiamosios jurisdikcijos teise Konstitucinio Teismo teisėjas gali naudotis tik dėl teismo posėdyje išsakytos nuomonės ir priimto sprendimo.“ Mūsų nuomone, jeigu dėl Seimo nario teisinės neliečiamybės siaurinimo diskutuoti galima, ypatingai atsižvelgiant į ydingą paties Seimo praktiką, tai Konstitucinio Teismo ir kitų teismų teisėjų neliečiamybės siaurinimas nėra pagrįstas ir galimai keltų grėsmę užtikrinant teismų nepriklausomumą. Pažymėtina, jog ši išvada daroma atsižvelgiant į *status quo*. Jeigu politinė sistema galėtų tinkamai „apsivalyti“ esamo teisinio reguliavimo rėmuose, siūlymas siaurinti parlamentarų teisinį imunitetą galėtų būti vertintinas kaip nepagrįstas. Teisminė valdžia šiuo požiūriu yra mažiau priklausoma nuo tam tikrų politinių bei partinių interesų, todėl teisėjų imuniteto siaurinimui šiuo metu nėra pakankamo pagrindo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad teisminė valdžia yra kontroliuojama vykdomosios – Konstitucinis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutarime yra konstatavęs, kad „Nepriklausomai nuo to, yra Teisėjų garbės teismo siūlymas Respublikos Prezidentui atleisti tą teisėją iš pareigų ar tokio siūlymo nėra, Respublikos Prezidentas turi konstitucinius įgaliojimus kreiptis į Konstitucijoje nurodytą specialią teisėjų instituciją patarimo dėl apylinkės teismo teisėjo, kuris savo poelgiu pažemino teisėjo vardą, atleidimo iš pareigų ir gavus patarimą jį atleisti.“ Taigi, Respublikos Prezidentas laikytinas papildomu „saugikliu“, kai teisminė sistema dėl kokių nors motyvų negali ar nenori pašalinti teisėjo (t.y. Teisėjų garbės teismas neįteikia siūlymo Prezidentui atleisti teisėją iš pareigų ar pasiūlyti Prezidentui kreiptis į Seimą dėl apkaltos teisėjui), kuris piktnaudžiauja imunitetu. Savo ruožtu, Seimo narius kontroliuoja tik pats Seimas, todėl esant uždarai sistemai, panaikinti parlamentaro imuniteto neįmanoma, jeigu jis turi gana didelės Seimo dalies (net nebūtinai daugumos) palaikymą.

Išvados ir rekomendacijos

1. Plačiausiu teisiniu imunitetu savo pareigų atlikimo laikotarpiu naudojasi Respublikos Prezidentas, kuris negali būti suimtas, patrauktas baudžiamojon ar administracinėn atsakomybėn. Prezidento asmeniui taip pat negali būti taikomos jokios operatyvinės veiklos priemonės. Vertinant teisinės neliečiamybės siaurinio galimybes, konstatuotina, kad imunitetas yra labai svarbi Prezidento nepriklausomumo garantija, todėl šiuo metu egzistuojanti tvarka, kai padaręs nusikaltimą Prezidentas gali būti iš pareigų pašalinamas apkaltos proceso metu arba rinkėjai gali jam taikyti politinę atsakomybę, yra laikytina tinkama.
2. Seimo nariai, Ministras Pirmininkas ir ministrai naudojami siauresnės apimties teisiniu imunitetu – be Seimo sutikimo jie negali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, tačiau jiems gali būti taikoma administracinė atsakomybė, taip pat jie gali būti suimami, jeigu užtinkami bedarantys nusikaltimą. Seimo narių imuniteto klausimas yra pats sudėtingiausias, kadangi nepaisant to, kad tai yra svarbi Seimo nario veiklos garantija, teisine neliečiamybe Seimo nariai dažnai piktnaudžiauja. Tas pasakytina ir apie laikinųjų tyrimo komisijų veiklą, kurios dažnai neargumentuoja savo išvadų arba nepamatuotai siūlo neleisti patraukti Seimo narių atsakomybėn, tiek ir apie Seimo *in corpore* veiklą, kadangi pasitaiso, jog Seimo narių neleidžiama patraukti atsakomybėn net esant akivaizdiems nusikalstamos veiklos padarymo požymiams. Siekiant išspręsti šią problemą siūlytina svarstyti Seimo nario teisinio imuniteto siaurinio galimybes.
3. Aptariant Seimo nario teisinės neliečiamybės siaurinio galimybes, kad imunitetu nebūtų naudojamosi dangstant nusikalstamą veika, pirmiausia siūlytina suteikti galimybę pačiam Seimo nariui atsisakyti teisinės neliečiamybės. Vertinant Konstitucijos 62 straipsnio nuostatą jos tikslingumo kontekste konstatuotina, kad šiuo atveju konstitucinė pataisa galimai nėra būtina ir atitinkamais Seimo statuto pakeitimais tokia galimybė galėtų būti suteikta. Tiesa, tikėtina ir tai, jog Konstitucinis Teismas tokias pataisas, paraidžiui aiškindamas Konstituciją, visgi pripažintų prieštaraujančiomis Konstitucijai, todėl „saugesniu“ būdu laikytina konstitucinė pataisa. Siekiant dar labiau susiaurinti imunitetą, tikslinga svarstyti galimybę patraukti Seimo narį baudžiamojon atsakomybėn, jeigu už tai balsuoja tam tikras skaičius Seimo narių (pavyzdžiui, 2/5). Tai padėtų išvengti situacijų, kai Seimas neduoda sutikimo Seimo narį patraukti baudžiamojon atsakomybėn vien dėl jo priklausymo valdančiajai daugumai. Tiesa, siekiant įgyvendinti tokį pakeitimą yra būtina konstitucinė pa-

taisa.

4. Teisėjų teisinis imunitetas laikytinas priemone, kuri padeda užtikrinti teismų nepriklausomumą, o poreikio keisti dabartinį teisinį reguliavimą nėra.

Literatūra

1. Bacevičius, V., (2008). Apkaltos institutas ir konstitucinė atsakomybė: probleminiai aspektai// Jurisprudencija, 9 (111), p.102.
2. Birmontienė, T., (2002). Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius, p. 707.
3. Jarašiūnas, E., (2007). Valdžios ribojimas Konstitucija. Lietuvos žinios // 2007 m. kovo 15 d. 4 psl. Nuomonių parkas.
4. Nevera, A., (2006). Baudžiamosios jurisdikcijos taikymo Lietuvos Respublikos piliečiams, kurie pagal nacionalinius įstatymus naudojami imunitetu, problemos // Jurisprudencija, 1 (79); 85-92
5. Piesliakas, V., (2008). Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga.// Justitia, p. 448.
6. Kūris, E., (2002). Konstitucinė justicija Lietuvoje: pirmasis dešimtmetis. Prieiga per internetą: <<http://www.lrkt.lt/PKonferencijose/14.pdf>>
7. Sinkevičius, V., (2009). Seimo nario imunitetas: kai kurios teorinės ir praktinės problemos // Socialinių mokslų studijos. Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas, p. 20.
8. Sinkevičius, V., (2010). Respublikos Prezidento pašalinimas iš pareigų: kai kurie konstitucinio delikto aspektai // Jurisprudencija, Nr. 4 (122) p. 71 – 93.
9. Žilys, J., (2004). Parlamentaro konstitucinio statuso bruožai demokratijoje. Teisinis istorinis aspektas // Parlamento studijos. Mokslo darbai, Nr. 2, ISSN 1648-9896, Vilnius, P. 131-175.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. liepos 22 d. dekreto Nr. 164 „Dėl apylinkių teismų teisėjų, teismų pirmininkų atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 2 daliai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio 1, 2 dalims, 84 straipsnio 1, 6 dalims, 86 straipsnio 2 daliai, 90 straipsnio 6 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija), taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo - Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti šio Respublikos Prezidento dekreto atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“, *Valstybės žinios*. 2007-01-18, Nr. 7-287.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 17 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 47 straipsnio (2003 m. balandžio 3 d. redakcija) 4 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atlei-

- dimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 83 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 2 dalims, 84 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1, 6 dalims, 86 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 2 daliai, 90 straipsnio (2002 m. sausio 24 d. redakcija) 1 dalies 5 punktui, 6 daliai, taip pat dėl bylos dalies pagal pareiškėjo – Lietuvos Apeliacinio teismo prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Prezidento 2004 m. liepos 1 d. dekreto nr. 140 „Dėl apygardos teismo teisėjo atleidimo“ atitiktį Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 90 straipsnio 7 daliai (2002 m. sausio 24 d. redakcija) nutraukimo“//*Valstybės žinios*, 2007, Nr. 134 - 5427
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Statuto 73 straipsnio 3 dalies (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// *Valstybės žinios*. Nr.38 - 1349
  13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 31 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento Rolando Pakso, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// *Valstybės žinios*. 2004, Nr.49 – 1416.
  14. Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas „ Dėl Lietuvos Respublikos Laikinųjų Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų įstatymo 4 straipsnio (2003 m. balandžio 3d. redakcija) 1 dalies 1,2,3 ir 5 punktų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, taip pat dėl pareiškėjo – Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos 2003 m. gruodžio 2d. nutarimas Nr. IX-1868 „Dėl Seimo laikinosios tyrimo komisijos dėl galimų grėsmių Lietuvos nacionaliniam saugumui išvados“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Seimo laikinųjų tyrimo komisijų .
  15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio 4 dalies 9 punkto (2000 m. lapkričio 28 d. redakcija) ir 2000 m. lapkričio 28 d. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymo 11 straipsnio pakeitimo įstatymo 2 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 10- 366.
  16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“// *Valstybės žinios*. 2000, Nr.39 – 1105.
  17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gegužės 11d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 259 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos konstitucijai“// *Valstybės žinios*. Nr.42 - 1345
  18. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 50 - 1632(su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
  19. Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 65 - 2633(su vėlesniais pakeitimais ir papildymais).
  20. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimas dėl Lietuvos Respublikos nacionalinės kovos su korupcija 2011-2014 metų programos patvirtinimo. Priimtas 2002 m. sausio 17 d. Nr. IX-711 (*Valstybės žinios*, 2002, Nr. 10-355).

OPTIONS FOR LEGAL IMMUNITY ELIMINATION

Summary

This article analyses the institute of legal immunity according to legislation of the Republic of Lithuania, the Constitutional Court jurisprudence and case law. This article aims to reveal the existing regulatory of the legal possibilities and instruments, which would reduce the possibility of legal immunity to persons avoiding criminal responsibility. Analysis covers President of the Republic, MPs, prime minister, ministers and judges at the most important aspects of legal immunity.

The immunity of the President, during the period of the duty, is very broad. It encompasses not only criminal, but also administrative responsibility, arrest impossibility. However, this immunity is justified by the importance of the presidential office. Possibility to prosecute the President of the Republic would weaken the independence of the head of the country and render them dependent on the Parliament members.

The immunity issue regulatory model of the members of Lithuanian Parliament, prime minister and other ministers, depends on how the immunity law is used. The Constitution provides that in order to prosecute one of these public officials requires the consent of Lithuanian Parliament and thus makes this process a lot more difficult. Lithuanian Parliament consent a criminal prosecution is still too important parliamentary independence guarantee to be refused. These guarantees may result in the absence of “uncomfortable” parliamentarians’ prosecution with law enforcement authorities. To narrow the members of Lithuanian Parliament, the Prime Minister or Ministers legal integrity, constitutional amendments would be inevitable.

The judge’s legal immunity is also regulated in the constitution. The operational launch of an investigation on the judge behaviour could be made a criminal offense and can only be an operational entity of manager Attorney General’s consent. However, the immunity of judges is justified aiming to guarantee the independence of the judiciary, as outlined in article gaps in the current legal regulation is difficult to find, hence it is hardly possible to find a need for a change of this regulation.

Keywords: immunity, legal immunity, impeachment process.

SLAUGOS STUDIJŲ KOKYBĖS VERTINIMAS BENDROSIOS PRAKTIKOS SLAUGOS STUDENTŲ POŽIŪRIU

Dalė Smaidžiūnienė, Rasa Juozapavičienė

Kauno kolegija

Anotacija. Viešame sektoriuje reformuojama dauguma valstybės veiklos sričių ir kaip niekad anksčiau šiandieną dėmesys sutelktas į klientus ir paslaugų kokybę. Lietuvos aukštojo mokslo institucijose parengiant ir įgyvendinant Europos kreditų kaupimo ir perkėlimo nacionalinę koncepciją, mokymo institucijoms suteikiama laisvė, kuriant programas, bet kartu skatinama siekti kokybiško studijų organizavimo. Straipsnyje nagrinėjama slaugos studijų kokybę lemintys veiksniai ir studentų požiūris į slaugos studijų kokybę atspindinčius aspektus. Tyrimo tikslas - atskleisti bendrosios praktikos slaugos studentų požiūrį į slaugos studijų kokybę Kauno kolegijos Medicinos fakultete. Tyrimo uždaviniai: 1. Išanalizuoti slaugos studijų kokybę lemiančius veiksnius. 2. Įvertinti bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų nuomonę apie slaugos studijų organizavimo kokybę. 3. Išskirti teigiamus ir neigiamus slaugos studijų organizavimo aspektus. Tyrimo objektas - slaugos studijų kokybė studentų požiūriu. Tyrimo metodai - mokslinės literatūros analizė, kiekybinė ir kokybinė apklausos duomenų turinio analizė. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma slaugos studijų studentų geriausiai vertino studijų turinio atitikimą profesinėms kompetencijoms, dėstytojų gebėjimą sudominti/sumotyvuoti studentus bei dėstytojų reiklumą studentų žinioms įgyti. Atsiskleidė ir tobulintini studijų kokybės aspektai: grįžtamojo ryšio studentui suteikimas bei dėstytojų profesionalumo stoka pateikiant mokymosi medžiagą. Daugumos bendrosios praktikos slaugos (BPS) studentų nuomone, esminis teigiamas slaugos studijų dalykas yra slaugos teorijos siejimas su slaugos praktika. Teigiamai studentų požiūriu buvo įvertintas dėstytojo reiklumas žinioms įgyti. Studentai pozityviai įvertino ir naujų mokymo/si metodų taikymą.

Raktiniai žodžiai: slaugos studijos, studijų kokybė, studijų proceso organizavimas.

Įvadas

Švietimo sistemos internacionalizacijos tendencijos, Europos švietimo dimensijų kontekstas sąlygoja ugdomosios veiklos ir jos kokybės pokyčių būtinybę. Ugdomosios veiklos kokybė tampa kiekvieno organizacijos nario atsakomybe ir rūpesčiu, efektyviai įtraukiant ugdytinius į nuolatinio tobulėjimo procesą (Gedminienė, Gumuliauskienė, 2008). Lietuvos aukštojo mokslo institucijose rengiant ir įgyvendinant Europos kreditų kaupimo ir perkėlimo nacionalinę koncepciją yra pradėta taikyti „Tuning Educational Structures in Europe“ projekto įtvirtinta ECTS metodika. ECTS yra į besimokantįjį orientuota sistema, kuri reikalauja, kad studijuojantysis atsidurtų studijų programų kūrimo ir vykdymo proceso centre ir suteikia jam daugiau galimybių rinktis studijų turinį, būdą, trukmę bei jų vietą. ECTS suteikia mokymo institucijoms laisvę, kuriant programas, bet kartu skatina siekti kokybiško studijų organizavimo (Markevičienė, Račkauskas, 2011).

Moksliniai tyrimai rodo, jog programą svarbu tobulinti, atsižvelgiant į darbo rinkos poreikius ir ES nurodomas gaires, kurios skatina siekti geresnės studijų kokybės (Jović, Knežević ir kt., 2015).

Tyrimo aprašymas. Siekiant įvertinti Slaugos studijų kokybę bendrosios praktikos slaugos studijų studentams, praėjus visus studijų etapus (po diplominio darbo gynimo), buvo vykdytas tyrimas. Studentams klausimyne buvo pateikti atviri ir uždari klausimai, kurie atspindėjo šiuos studijų kokybės aspektus: mokomosios medžiagos pateikimą studentui, dėstytojo gebėjimą sudominti, mokymo me-

todų taikymą per studijas, studijų turinio atitikimą studijuojamo dalyko profesinėms kompetencijoms.

Tyrimo imtis. Tyrime dalyvavo 33 Kauno kolegijos Medicinos fakulteto bendrosios praktikos slaugos paskutiniojo kurso studentės.

Tyrimo tikslas - atskleisti bendrosios praktikos slaugos studentų požiūrį į slaugos studijų kokybę Kauno kolegijos Medicinos fakultete.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti slaugos studijų kokybę lemiančius veiksnius.

2. Įvertinti bendrosios praktikos slaugos studijų programos studentų nuomonę apie slaugos studijų organizavimo kokybę.

3. Išskirti teigiamus ir neigiamus slaugos studijų organizavimo aspektus.

Tyrimo objektas - slaugos studijų kokybė.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė. Kiekybinė ir kokybinė apklausos duomenų turinio analizė. Tyrimo duomenys buvo apdoroti taikant Content (turinio) analizę bei analizuojant absoliučius skaičius.

Slaugos studijų kokybės samprata

Šiandien bendrąja prasme aukštojo mokslo kokybė dažniausiai suprantama kaip dviejų sampratų derinys:

1. Aukštosios mokyklos siekiamų tikslų tinkamumas (angl. fitness of purpose), t. y. tikslų atitiktis institucijos misijai, vidaus ir išorės dalininkų išreikštiems ir numanomiems lūkesčiams bei poreikiams.
2. Aukštosios mokyklos turimų išteklių ir su-